

EEN WOORD VOORAF.

Ds. J. H. LANDWEHR, de bekwame schrijver van dit boek over LEDEBOER, verzocht mij, aan zijn werk een aanbevelend woord te laten voorafgaan. Noodig is dit niet, want de hier volgende biografie prijst door hare innerlijke waarde zich zelve voldoende aan. De eerste uitgave werd terstond zeer gunstig ontvangen, en de tweede editie, die nauwkeurig herzien en belangrijk vermeerderd is, zal zeker niet minder koopers en lezers vinden.

Toch heb ik aan het vriendelijk verzoek gaarne voldaan. In de eerste plaats, om een bewijs van sympathie aan den auteur te geven, die te midden van zijn drukken ambtelijken arbeid nog tijd en lust heeft kunnen vinden, om alles bijeen te zamelen, wat op LEDEBOER betrekking had, en die daarna ons zijn beeld heeft geteekend, getrouw en naar waarheid, met warme belangstelling en lofwaardige onpartijdigheid. En ten andere heb ik het verzoek om een woord vooraf niet willen weigeren, wijl de levensbeschrijving door Ds. LANDWEHR een man geldt, die een merkwaardig type vertoont van Nederlandsche, Gereformeerde vroomheid.

Wat belangwekkende figuren zijn er hier te lande op godsdienstig gebied toch opgetreden in de eerste helft der negentiende eeuw! Daar zijn allereerst de mannen van den RÉVEIL, GROEN VAN PRINSTERER, DA COSTA, DE CLERCQ en zoovele anderen, die grootendeels in de hooge kringen der maatschappij zich bewogen en vooral aan werken van evangelisatie, zending en barmhartigheid hunne aandacht wijdden. Dan volgen, meer op den achtergrond, de vaders der scheiding, DE COCK, VAN VELZEN, BRUMMELKAMP, enz., die onderling zoo sterk mogelijk afweken en dikwerf verdeeld waren, maar verbonden bleven door hunne liefde tot de kerk van Christus en vóór alle dingen op haar herstel waren bedacht. En dan achter hen, nog dieper in de schaduw, onder de stillen in den lande, de weinig gekende en toch in hun kring niet minder gewaardeerde gestalten van BUDDING, LEDEBOER, VAN DIJKE, BAKKER, VAN DEN OEVER en anderen, die zich om staat en maatschappij, om kerk en school, zeer weinig bekommerden, maar die het godsdienstig leven tot herleving brachten en er een zeer eigenaardigen vorm aan gaven.

Want het leven der vroomheid was bij deze mannen het een en het al. Zij munten niet uit door scherp verstand, door sterke wilskracht, door diep of fijn gevoel, maar al hun denken en spreken en handelen wordt door het godsdienstig leven in beslag genomen; daarmede zijn zij altijd bezig, des Zondags en in de week, iederen dag, van den morgen tot den avond, tot in den nacht en in de droomen toe; zij worden door dien éénen hartstocht verteerd. Zij denken het liefst aan hun staat en toestand voor de groote eeuwigheid; zij spreken voortdurend van de ervaringen, welke hunne ziel ondervindt op den weg naar den hemel. Godzaligheid is het kenmerk hunner persoonlijkheid.

Bij al deze mannen en in al de kringen, die zij vertegenwoordigen en leiden, is de blik naar binnen gekeerd. Gewoonlijk zijn zij in dogmatischen zin wel Gereformeerd, maar het is toch bijna nooit het abstracte dogma, dat hunne belangstelling wekt. Wat hun aandacht spant en boeit is de weerkaatsing van het dogma in den spiegel van hun eigen gemoedsleven, de werking, welke ervan uitgaat in de bevindingen van hunne gevoelige ziel.

Zij maken daarom altijd bij zichzelf onderscheid tusschen het zieleven, waar hun oog op gevestigd is, en het ik, dat in hen waarneemt en spreekt. Zij zijn eigenlijk zelf het subject van hunne bevindingen niet en spreken daarom ook van zichzelf schier nimmer in den eersten persoon. Maar de ziel staat als een ander, als een derde persoon buiten en tegen hen over. Als de ziel dat zoo eens voor een oogenblik genieten en smaken mag! Hun ik, hun bewustzijn en wil, oefent er geen noemenswaarden invloed op uit, maar neemt slechts waar, wat de ziel ondervindt. En deze zelve gaat met de ervaringen van zonde en genade, van ellende en verlossing, van schuld en vergeving op en neer. Zij beweegt zich heen langs den ganschen toonladder van het rijke gemoedsleven. Ze kan inzinken en neerdalen tot helle-angst toe, en daarna opgevoerd worden tot onuitsprekelijke hemelsche zaligheid. Beurtelings klaagt zij over de verberging van Gods aangezicht en verlustigt zich in de uitlatingen zijner gunst.

Niets is hun liever, dan in kleinen intiemen kring samen te komen en uit deze ervaringen met elkander te spreken. Prediking, bediening der sacramenten, het lezen van Gods woord en van oude schrijvers, gezang en gebed, vergaderingen en gezelschappen, ze zijn alle aan het kweeken van deze zielstoestanden gewijd. Als de ziel dor is en mat, dan vloeit er geen woord, anders dan een zucht of een klacht, van de lippen.

Men heeft niets ontvangen, geen tekst, geen psalmvers, geen woord en geen klank, hoe zou men dan iets aan anderen geven kunnen? De mond is stom, de lippen houden zich gesloten, het oog staat somber en dof, en het gelaat is zijwaarts gebogen, of ter aarde gekeerd. Maar als de ziel eerst iets lijdelijk en zonder eigen toedoen van boven ontvangen heeft en ingeleid werd in de geheimen des heils, dan kan ze spreken en dan spreekt ze. De mond vloeit over van wat het hart vervult. Het woord draagt een persoonlijk karakter; het tintelt en boeit, omdat er het leven in ruischt. En de prediker, die uit zulke toestanden spreekt, kluistert de schare aan zijne lippen. Hij vertolkt wat er omgaat in hun eigen gemoed; hij geeft uitdrukking en klank aan hun eigen gevoel; hij schildert in plastischen stijl, menigmaal in platte woorden, in aanschouwelijke, uit het leven gegrepen, niet zelden realistische beelden, de ervaringen en bevindingen, welke hunne eigene ziel heeft doorleefd.

Tot deze kringen behoorde ook LEDEBOER. Hij is een sprekend type van de vroomheid, welke daar als de hoogste en zuiverste geldt. Hij bezit er al de eigenaardigheden van, de oorspronkelijkheid, de frisheid, de onmiddellijkheid, maar ook al de zonderlingheden, grilligheden, buitensporigheden, die er dikwerf mede gepaard gaan.

Uit eene levensbeschrijving van deze mannen en vrouwen valt veel te leeren, inzonderheid wanneer de schrijver weet in te dringen in hun zieleleven en de taal der vroomheid in hare zeer verschillende dialecten verstaat. Wij kunnen eruit kennen den eigenaardigen stempel, dien de Christelijke, de Gereformeerde godsvrucht in sommige kringen onder het volk ontvangt. Wij maken er kennis door met een stuk levend, practisch Christendom. Wij doen de ervaring op, dat het leven menigmaal gansch anders stroomt dan in de bedding van klare begrippen, vaste stelsels en voorgescreven ordeningen. Wij leeren eruit, wat eenzijdigheid aan dezen vorm van godsvrucht kleeft, en wat onszelven ontbreekt.

En als wij dit alles in ons hebben opgenomen en door onze ziel hebben laten gaan, dan keeren wij gaarne tot de geloofstaal van den Heidelberger Christen en nog liever tot de geloofsgetuigenissen van de apostelen en de profeten terug. Wij herademen en leven weer op. Moge dat de vrucht, ook van deze levensbeschrijving, zijn!

H. BAVINCK.

Amsterdam, Mei 1910.